

EL FONTS DE TRADUCCIONS AL CATALÀ DE LA BIBLIOTECA DEL CONSERVATORI MUNICIPAL DE MÚSICA DE BARCELONA: JOAQUIM PENA I COSTA I ANTONI COLOMÉ I BOSOMBA

SALVADOR PARRON CONUS

Universitat de Vic
Programa de doctorat del Departament de Traducció,
Gènere i Estudis Culturals

RESUM

La biblioteca del Conservatori Municipal de Música de Barcelona (CMMB) va ser creada a l'inici de la dècada de 1930, a partir de diversos llegats i donacions de músics rellevants del panorama musical català. La secció de repertori vocal conté un considerable volum de partitures editades amb traduccions al català manuscrites afegides i que majoritàriament són obra de Joaquim Pena i Costa (1873-1944) i d'Antoni Colomé i Bosomba (?-1952). Aquestes partitures pertanyen gairebé en la seva totalitat als donatius de Germaine de Aranda Constantin (1888-1974), vídua de Joaquim Pena, i de la *soprano* Pilar Rufí i Bosch (1892-1969). En aquest article donem a conèixer i fem una descripció dels fons que contenen les traduccions esmentades, tant al CMMB com a la Biblioteca de Catalunya i al Centre de Documentació de l'Orfeó Català.

PARAULES CLAU: biblioteca, traducció, català, música vocal, cançó, *lied*, recital.

THE CATALAN TRANSLATIONS HOLDINGS OF THE LIBRARY
OF THE BARCELONA MUNICIPAL CONSERVATORY OF MUSIC:
JOAQUIM PENA I COSTA AND ANTONI COLOMÉ I BOSOMBA

ABSTRACT

The library of the Barcelona Municipal Conservatory of Music (CMMB, from the Catalan) was created in the early 1930s with holdings from various legacies and donations from outstanding musicians of the Catalan music scene. The vocal repertoire section contains a large volume of published scores with manuscript Catalan translations, most of which are by Joaquim Pena i Costa (1873-1944) and Antoni Colomé i Bosomba (?-1952).

Almost all the scores come from the donations of Germaine de Aranda Constantin (1888-1974), widow of Joaquim Pena, and the soprano Pilar Rufí i Bosch (1892-1969). In this paper we present and describe the collections containing these translations, at the CMMB as well as at the National Library of Catalonia and the Orfeó Català Documentation Centre.

KEYWORDS: library, translation, Catalan, vocal music, art song, lied, recital.

LA BIBLIOTECA FINS L'ANY 1986

El 23 de març de 1934 es llegiren en els estudis de Ràdio Barcelona dos textos de Lluís Millet i d'Artur Andreu, director i secretari administratiu, respectivament, de l'Escola Municipal de Música de Barcelona, en el marc d'una tanda de conferències dedicades als centres culturals municipals de Barcelona. Aquests dos escrits van ser publicats posteriorment com a articles complementaris a la *Revista Musical Catalana* del mes de maig del mateix any, per tal de reflectir la importància d'una de les principals institucions del món musical català.

L'article de Lluís Millet (1867-1941) explica de manera resumida l'evolució de l'Escola de Música des de la seva fundació, l'any 1886, fins l'any 1934. El text se centra en la gènesi de l'Escola i en una selecció de dades generals del centre i de les dues direccions pedagògiques prèvies a la seva: la de Josep Rodoreda (1851-1922), entre els anys 1886 i 1896, i la d'Antoni Nicolau (1896-1933), entre els anys 1896 i 1930. Millet anuncia la bona predisposició de l'Ajuntament de Barcelona d'aquell moment per dur a terme diversos projectes pendents i ja proposats pel mestre Nicolau, així com per a l'engrandiment de la biblioteca per poder ser utilitzada amb normalitat per l'alumnat.¹

Artur Andreu, al seu torn, fa una descripció exhaustiva de les instal·lacions, del funcionament administratiu de l'Escola, del procés de matriculació i de l'evolució del nombre d'alumnes des de 1928 fins a 1934. Pel que fa a la biblioteca, Andreu diu que «mereix que se'n parli en detall»,² n'explica l'origen i les característiques del recinte i en descriu el fons bibliogràfic.

Dos anys abans, la *Revista Musical Catalana* havia publicat un article de Francesc Baldelló (1887-1977) que presenta un estudi històric de l'Escola Municipal de Música més extens que el de Lluís Millet, i en el qual aporta informació detallada de la primera seu de l'Escola al carrer dels Lladó, núm. 7, des de la fundació l'any 1886 fins a finals de 1896; de la segona seu a l'edifici del Castell dels Tres Dragons, al parc de la Ciutadella, a partir de desembre del mateix any, i de la seu definitiva al carrer del Bruc, núm. 110-112, on s'inicien les activitat lectives el 27 de febrer de 1928.³

1. Lluís MILLET I PAGÈS, «L'Escola Municipal de Música de Barcelona», *Revista Musical Catalana*, núm. 365 (1934), p. 169-173.

2. Artur ANDREU, «Funcionament administratiu de l'Escola Municipal de Música», *Revista Musical Catalana*, núm. 365 (1934), p. 174-177.

3. Francesc de Paula BALDELLÓ I BENOSA, «L'Escola Municipal de Música de Barcelona», *Revista Musical Catalana*, núm. 346 (1932), p. 381-391.

És probable que durant les primeres dècades de l'Escola Municipal de Música, el professorat disposés d'algun tipus de biblioteca o d'arxiu musical, del qual no tenim informació, però només a partir dels anys 1930, en l'edifici actual del carrer del Bruc, la biblioteca de l'Escola va esdevenir una realitat. L'any 1934 ocupava diverses de les aules actuals del segon pis de la façana del carrer del Bruc (espai que actualment correspon a les aules 211, 212, 213, 214 i 215) i va ser concebuda amb la voluntat d'esdevenir un equipament important de l'Escola i de la ciutat. En aquest sentit, Marià Perelló (1886-1960)⁴ va arribar a proposar, sense èxit, de traslladar la secció de música de la Biblioteca de Catalunya a la biblioteca de l'Escola Municipal de Música, no només per fomentar els estudis de musicologia sinó també per enriquir la formació dels alumnes.⁵

Després de la Guerra Civil, Joan Baptista Lambert (1884-1945) va ser nomenat director de l'Escola Municipal de Música i va ser durant aquest període de postguerra (1940-1945) que el centre esdevingué Conservatori Superior de Música de Barcelona. El curs escolar 2000-2001 va ser el darrer curs en què el centre va impartir ensenyaments musicals de grau superior. A partir d'aquell curs el Conservatori només ha impartit estudis musicals de grau mitjà o professional. El 15 de setembre de 2004 es va canviar el nom de la institució de manera definitiva i, d'aleshores ençà, és el Conservatori Municipal de Música de Barcelona (CMMB, a partir d'ara).⁶ Segons Joaquim Zamacois (1894-1976), que va ser el director del Conservatori després de la mort sobtada de Lambert i fins la seva jubilació, el 1964, la biblioteca ja disposava l'any 1963 de més de 8.000 exemplars i va consolidar el seu caràcter de servei públic.⁷

Xosé Aviñoa afirma que la utilitat de la biblioteca en aquell moment va ser més aviat escassa atès que, en els anys següents, tot i que el fons bibliogràfic es va anar ampliant amb donacions del professorat i amb llegats de persones vinculades a la institució, no es va abordar la catalogació del seu contingut de manera sistemàtica.⁸ Aquest desordre va dificultar considerablement la consulta del fons i el lliure accés dels alumnes.⁹

4. Marià Perelló i Fiol fou un violinista català, membre fundador del Trio de Barcelona. Les seves opinions amb relació a les principals escoles de música de Barcelona són exposades des de la perspectiva d'un instrumentista de reconegut prestigi que no té una relació professional amb cap d'aquestes institucions educatives i, per tant, són expressades des d'una certa objectivitat.

5. Marià PERELLÓ I FIOI, *Nuestros conservatorios de música: Lo que son y lo que deberían ser*, 1930, p. 27-28.

6. *Boletín Oficial del Estado* (16 febrer 1944), també disponible en línia a <<https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE/1944/047/A01382-01382.pdf>> (consulta: 6 setembre 2020).

7. Joaquim ZAMACOIS I SOLER, *De la Escuela Municipal del año 1886 al Conservatorio Superior Municipal de Música del 1963*, 1963, p. 16-17.

8. Xosé AVIÑO A I PÉREZ, *Cent anys de Conservatori*, 1986, p. 61-62.

9. Em baso en un conjunt d'entrevistes que he pogut realitzar a diversos músics catalans que varen ser alumnes del CMMB a partir de finals dels anys 1930: Montserrat Aparici (comunicació personal, 11 d'octubre de 2019), M. Àngels Sarroca (comunicació personal, 15 d'octubre de 2019), Maria Lluïsa Ibáñez (comunicació personal, 15 d'octubre de 2019), Dalmau González (comunicació perso-

A més de la biblioteca, l'Escola va poder disposar, a partir de desembre de 1939 —gràcies a la iniciativa del sotsdirector Joan Suñé i Sintes (1902-1965)—, d'una extensa col·lecció de discos que actualment es troben en procés de catalogació en col·laboració amb la fonoteca de la Biblioteca de Catalunya. Aquesta col·lecció es va anar ampliant amb diverses adquisicions i avui dia disposa de prop de 7.000 exemplars. A partir de 1946, Antoni Laporta Astort (1885-1957) es va fer càrrec de la creació d'un arxiu de programes de concert i de crítiques musicals que es pot consultar a l'Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona. L'edifici del Conservatori també va ser la seu del Museu Municipal de Música des del mes de maig de 1946 fins al seu trasllat al Palau del Baró de Quadras de Barcelona l'any 1980.¹⁰ El museu ocupava tot l'espai de l'edifici de la banda del passatge de les Escoles i la cantonada amb el passatge de Pla (que correspon actualment a l'espai de l'aula 217 fins a la 223).

El creixement en nombre d'alumnes i la necessitat de disposar de més aules va tenir com a conseqüència la desaparició de l'espai de la biblioteca del segon pis i, després d'aproximadament sis anys, en què el fons bibliogràfic del Conservatori va estar guardat en caixes¹¹ i custodiat per Ferran Reyes, membre del personal administratiu, finalment va ser catalogat l'any 1986 amb motiu del centenari del Conservatori. Des de la seva creació, la biblioteca havia estat gestionada per professors, personal administratiu del mateix centre o treballadors de l'Ajuntament de Barcelona, que no tenien un perfil professional adequat. L'abril de l'any 1986, Esther Vilar Torrens va esdevenir la primera bibliotecària professional i la responsable de la catalogació i de la posada en marxa del nou espai de la biblioteca en una sala del soterrani de l'edifici, a la banda de la façana del carrer del Bruc. La nova biblioteca s'inaugurà a finals d'aquell mateix any i es va poder restablir el servei de préstec i la restauració de material malmès.

ELS PRINCIPALS FONDS DE LA BIBLIOTECA

La biblioteca del CMMB disposa de dos volums de registre general d'entrada, en què es pot consultar l'origen i la data d'adquisició del material de l'equipament. El primer volum comença el 2 de gener de 1933 i arriba fins a mitjans de 1975. El segon volum continua el registre d'entrada des de 1975 fins a 1983.

Els primers llegats registrats, el nucli bibliogràfic inicial de la biblioteca, amb un total de prop de 2.500 exemplars,¹² són els de: Lluïsa Sala Alavedra, l'organista

---

nal, 26 d'octubre de 2019), Enriqueta Tarrés (comunicació personal, 31 d'octubre de 2019) i Manel Cabero (comunicació personal, 31 d'octubre de 2019).

10. MUSEU DE LA MÚSICA, *Història*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 2019, <<http://ajuntament.barcelona.cat/museumusica/ca/historia>>.

11. FRANCISCO CAMERO i ESTHER VILAR, «La biblioteca del Conservatorio Superior de Música de Barcelona», *Boletín de la Asociación Española de Documentación Musical*, vol. 1, núm. 2 (1994), p. 45-50.

12. ARTUR ANDREU, «Funcionament administratiu de l'Escola Municipal de Música», *Revista Musical Catalana*, núm. 365 (1934), p. 175.

Antoni Jeanbernat, la vídua del pianista i compositor Joaquim Malats, la vídua de Brunet, la família del mestre Antoni Nicolau i les adquisicions fetes pel mateix Nicolau durant el seu període de direcció. En aquest apartat, cal afegir-hi les donacions personals de diferents professors del centre com el mateix Nicolau, Enric Morera, Lluís Millet, Frederic Alfonso i Tomàs Buxó, entre d'altres.

Les adquisicions de la biblioteca fins a finals dels anys setanta es deuen principalment als llegats i donacions que es continuen efectuant per part de particulars i professors del centre com ara Ònia Farga, Andreua Fornells, Eduard Tolrà, Joan Massià i Gaspar Cassadó.

Amb relació a la secció de repertori vocal i al fons de traduccions,¹³ destaquen els donatius de la violinista Germaine de Aranda Constantin (1888-1974), vídua de Joaquim Pena i Costa (1873-1944), i el de la *soprano* Pilar Rufí (1892-1969), possiblement cedit al Conservatori per la seva família.¹⁴

El donatiu de la vídua de Joaquim Pena està inscrit al registre l'any 1960 (registres del 7254 al 7728, folis 279-298) i conté dos grups de partitures, un de repertori violinístic i un altre de repertori de música vocal.

Germaine de Aranda va ser una violinista, pianista i cantant nascuda a París. El seu pare, Fernando de Aranda Seadot-Bertrix, va ser el director de l'orquestra del sultà de Turquia, Abdul Hamid, i de les bandes de l'exèrcit. Després d'haver residit a Turquia durant vint-i-tres anys, el destronament del sultà obligà la família Aranda a traslladar-se a Barcelona, on residia la germana de Fernando de Aranda. Ja a Barcelona, pare i filla s'introdueixen ràpidament en l'ambient musical de la ciutat, tal com mostren les crítiques dels seus concerts aparegudes a la premsa a partir de 1910.¹⁵ El 30 de juliol de 1924, Germaine de Aranda i Joaquim Pena es varen casar a l'església de Sant Genís dels Agudells, actualment dins del districte d'Horta-Guinardó de Barcelona, i Pau Casals en va ser un dels testimonis.

El donatiu de Pilar Rufí està inscrit a la biblioteca l'any 1975 a partir del registre 9718 fins al 10584 (folis 346-377), tot i que a partir del registre 10310 aquest llegat es troba barrejat amb els d'E. Bulbena, M. Capdevila i E. Zaragoza.¹⁶ Gaire-

13. El fons de traduccions al català i al castellà del repertori vocal de la biblioteca del CMMB no existeix com a tal. La biblioteca, però, conté un gran nombre de traduccions aplicades a la música manuscrites en les mateixes partitures, fet que resulta singular i rellevant per les seves possibles implicacions en l'àmbit de la recerca musical i literària.

14. Teresa Julio (comunicació personal, 27 de novembre de 2019). Teresa Julio és doctora en filologia hispànica i coordinadora del programa de doctorat en traducció, gènere i estudis culturals de la Universitat de Vic. En l'àmbit de la seva recerca sobre la pianista i compositora catalana Maria Carratalà, va poder parlar amb alguns dels fills de Sebastià Sánchez-Juan (poeta català) i de Maria Bosch Pedrós, filla d'un cosí germà de la *soprano* Pilar Rufí i Bosch. Aquests, hereus de la *soprano*, van confirmar la donació de partitures duta a terme a favor del CMMB.

15. Montserrat VILA CANET, «Joaquim Pena i Germaine de Aranda». *Wagneriana Catalana*, núm. 39 (2013), p. 5-7.

16. La identificació completa i precisa dels titulars dels llegats i donacions que apareixen en els volums del registre general d'entrada de la biblioteca del CMMB queda, de moment, fora de l'àmbit de la meua recerca actual.

bé tot el llegat està integrat per obres de repertori de música vocal i centrat en el gènere de cançó de concert.

Pilar Rufí i Bosch va estudiar cant a l'Escola Municipal de Música de Barcelona amb Elisa Vázquez. Es va especialitzar en el repertori de concert i va actuar amb la Banda Municipal de Barcelona, amb l'Orquestra Pau Casals, amb pianistes com Maria Carratalà, Pere Vallribera, Josep Caminals i Enriqueta Garreta, i també per a l'Associació de Música Da Camera o l'Associació Obrera de Concerts. Després de la Guerra Civil, va centrar la seva activitat en la pedagogia musical com a directora de la classe d'educació musical de l'Escola Montessori de Barcelona i com a professora de cant particular.¹⁷

ELS FONDS DE TRADUCCIONS

La culminació de l'inventari de les traduccions al català i al castellà del repertori vocal de la biblioteca del CMMB ha possibilitat l'obtenció de dades quantificables en referència al repertori traduït i a la seva autoria. Aquestes dades, juntament amb les obtingudes en l'inventari de les traduccions del Fons Joaquim Pena de la Biblioteca de Catalunya (BC, a partir d'ara), del Centre de Documentació de l'Orfeó Català (CEDOC, a partir d'ara) i dels programes de concert del Palau de la Música Catalana (de l'any 1927 al 1939) completen un corpus literari susceptible de ser objecte d'estudi.¹⁸ Les traduccions han estat inventariades de manera exhaustiva tractant cada obra musical de manera individual, independentment del fet que formi part d'un conjunt d'obres o que pugui estar repetida en diverses edicions.

Les traduccions de la biblioteca del CMMB es troben en les seccions següents:

- Cant i piano (CP)
- Duets i tríos de cant i piano (D-CP i T-CP)
- Música vocal religiosa (MVR)
- Cançó de bressol (C-br)
- Cançó infantil (Ca-inf)
- Cançó popular estrangera (Cap2)
- Òpera (Op)
- Àries i duets de fragments d'òpera (Fop i D-Fop)
- Cant coral (CC)
- Llibrets d'òpera (782.1).

Totes estan adaptades a la música i un 80 % són manuscrites en les partitures. Un 60 % són d'un total de 29 autors i l'altre 40 % no estan signades. És gairebé

17. Jordi GARGALLO, «Els nostres músics: 50 anys de la mort de la cantatriu Pilar Rufí i Bosch», *Vibracions*, núm. 276 (2019), p. 6-7.

18. Els inventaris dels fons citats formen part de la recerca implementada en el marc dels meus estudis de doctorat. L'objecte d'estudi de la tesi són les traduccions al català del repertori de cançó de Joaquim Pena i Costa, així com l'anàlisi del valor de l'autor com a ideòleg de la modernitat en l'àmbit del recital.

segur que gran part de les traduccions d'aquest grup siguin de Joaquim Pena, atès que diversos volums que contenen traduccions sense indicació del traductor tenen l'exlibris de Pena i la calligrafia és la mateixa que la de les traduccions del Fons Joaquim Pena de la Biblioteca de Catalunya.

Una gran part dels traductors inventariats només hi apareixen amb un petit nombre de traduccions, com és el cas de Josep Carner (2), Joan Gols (2), Joan Maragall (2), Apelles Mestres (1), Francesc Pujol (2) i Lluís Via (5). Els autors més presents són Joaquim Pena, amb 534 traduccions, i Antoni Colomé, amb 111.

ELS PRINCIPALS TRADUCTORS

Antoni Colomé i Bosomba (?-1952)¹⁹ va ser cantant (tenor), professor de cant i traductor, fundador de l'Associació Wagneriana i membre de la seva primera junta directiva amb el càrrec de comptador l'any 1901.²⁰ Entre els anys 1902 i 1906 participà com a cantant en diversos concerts de l'Associació, en què interpretà obres de Liszt i Wagner, traduïdes al català per Joaquim Pena. Va ser membre adjunt numerari dels Jocs Florals des de 1915. A l'escola de música Cultura Musical Popular, fundada per Narcisa Freixas, va ser professor de cant i tingué com a alumna la *soprano* Mercè Plantada, entre d'altres, amb qui es casà l'any 1916. A aquest període corresponen part de les seves traduccions al català del repertori de concert, fetes per ser interpretades per la seva muller.²¹ Després de la seva separació a principis de la dècada dels anys vint, continua la seva tasca com a pedagog i segueix col·laborant com a traductor amb entitats com l'Associació d'Amics de la Música de Barcelona, l'Associació de Música Da Camera i l'Associació Obrera de Concerts, així com amb les *sopranos* Pilar Rufí, Concepció Badià i Valia Sokolova, entre altres cantants. Les traduccions de la biblioteca del CMMB —i les que es troben a la BC i al CEDOC—²² conformen un conjunt d'aproximadament 600 traduccions al català i una única traducció al castellà.

19. A l'esquela de *La Vanguardia* publicada el 3 de juny de 1952 hi surt la informació següent: «Antonio Colomé Bosomba, que falleció el día 24 del pasado mes de mayo, a los 81 años de edad». Fins ara no ha estat possible trobar informació sobre la data del seu naixement.

20. *Llibre en honor de Joaquim Pena*, 1913, p. 6-17. Tot i que es desconeix la data de publicació d'aquest llibre, la consulta d'articles periodístics (Fons Joaquim Pena, BC, top. M 6077/18.3 i top. M 7011/21) confirma l'entrega d'un llibre d'homenatge amb motiu de l'èxit dels concerts oferts en ocasió del centenari del naixement de Richard Wagner. Aquest acte es va dur a terme en el transcurs d'un banquet celebrat el dia 5 de juny de 1913 a la Maison Dorée de Barcelona.

21. Josep RUSIÑOL i TURU, «Mercè Plantada», a *Mil·lenari de Rubí: XXXII Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos: Rubí, 18-19 d'octubre de 1986*, 1986, p. 39-59.

22. BC: Fons Joaquim Pena i el document «Petites biografies de músics» amb el topogràfic M 7349. Aquest segon document té l'origen en una compra feta per la BC a la Llibreria Antiquària Farré de Barcelona el 2010 i no es té informació sobre el seu origen. El vaig poder consultar com a document sense topogràfic, per indicació de Montserrat Molina, i ha estat recentment catalogat a petició meua per poder ser inclòs en aquest article. CEDOC: C6.04.02.19, PMC 1927-01-16, PMC 1931-03-21 i PMC 1937-06-06.

Joaquim Pena i Costa (1873-1944) és una de les personalitats més rellevants del món de la música de la primera meitat del segle XX. La seva activitat com a crític musical, traductor i gestor cultural és a bastament coneguda. Es va donar a conèixer com a traductor per les versions al català adaptades a la música de les òperes de Richard Wagner publicades sota l'empara de l'Associació Wagneriana, de la qual va ser fundador l'any 1901. Les seves traduccions inclouen un bon nombre d'òperes i oratoris de compositors com Bach, Haydn, Mozart, Gluck, Max von Schillings, Schumann, Weingartner, Strauss, Berlioz, Debussy, Charpentier, D'Indy, Rimski-Kórsakov, Mússorgski, Smetana, Spontini, entre d'altres. En l'àmbit de la cançó de concert cal destacar la publicació dels cinc volums del *Cançoner selecte* entre els anys 1907 i 1927, dedicats a Beethoven, Schumann, Schubert, Fauré i Bach, respectivament.²³ Un bon nombre de les seves traduccions de cançó es troben publicades en programes de mà de les principals sales de concert de Barcelona, com el Palau de la Música Catalana, el Gran Teatre del Liceu o la Sala Mozart, i corresponen a la programació d'associacions o institucions musicals com l'Orfeó Català, l'Orfeó Gracienc, l'Associació Wagneriana, l'Associació de Música Da Camera, l'Orquestra Pau Casals, l'Associació Obrera de Concerts, la Banda Municipal de Barcelona, l'Associació d'Amics de la Música, l'Institut Català de Rítmica i Plàstica, l'Associació de Cultura Musical i la Direcció General de Radiodifusió.

Les traduccions de Joaquim Pena de la biblioteca del CMMB són traduccions al català (183 d'impreses i 281 de manuscrites) i traduccions bilingües al català i al castellà (55 d'impreses i 15 de manuscrites). El nombre de traduccions de Joaquim Pena a la BC, excloent-ne les traduccions d'òperes, les obres simfòniques i els oratoris complets, sumen un total de 2.679 traduccions (2.003 de manuscrites, 664 d'impreses i 12 de mecanografiades), de les quals 2.579 són traduccions al català, 12 són al català en col·laboració amb Xavier Viura, 1 al català i l'esperanto i 87 al castellà.²⁴ Les traduccions publicades en programes de mà del Palau de la Música Catalana són 456 i corresponen a un total de 73 programes de concert de les principals associacions i agrupacions musicals catalanes.

Amb les dades obtingudes, veiem que el conjunt de traduccions realitzades per Joaquim Pena és especialment rellevant pel seu gran volum i pel llarg període de temps en què va treballar. També constatem l'existència de diferents traduccions de les mateixes obres que, realitzades en un lapse de temps de quasi quatre dècades, permeten estudiar l'evolució del model lingüístic i de la seva adaptació a la música. Tradicionalment s'ha considerat que les traduccions de Joaquim Pena, tot i ser correctes, tenien el defecte d'haver estat publicades abans de la normalització del català i amb un model de llengua «molt elevat, artificios, a vegades amb connotacions jocfloralesques, medievalitzant, llunyà del català parlat al carrer, el popular, gens prosaic».²⁵

23. Jordi CHUMILLAS I COROMINA, *Traducció i edició literària a Catalunya durant la primera dictadura del segle XX (1923-1930)*, tesi doctoral, 2014, p. 463-472.

24. BC: Fons Joaquim Pena i «Petites biografies de músics», top. M 7349.

25. Anna DALMAU, Anna MORA i Francesc CORTÉS, *Pau Casals i Joaquim Pena: Passió per la música i pel país. Correspondència*, 2012, p. 40-44.

Certament, a finals de la primera dècada del segle xx, Joaquim Pena inicia la seva activitat com a traductor amb les òperes de R. Wagner i amb la publicació dels quatre primers volums dels *Cançoners selectes*, però, conscient de l'evolució de la llengua catalana, va treballar per modernitzar les seves traduccions amb la voluntat de tornar-les a publicar actualitzades:

Per la meua banda us prometo contribuir-hi amb la pròxima reedició dels volums exhaurits des de fa tant temps i amb la publicació dels centenars de traduccions que tinc encara inèdites, moltes d'elles escampades pels programes de concerts. I he de aprofitar l'avinentesa que se'm presenta per manifestar qu'en les estones de lleure de les meves activitats, estic procedint a la revisió dels textos, fruit de treballs d'un quart de segle enrere, posant-los més d'acord amb els progressos qu'en aquest temps ha experimentat el nostre idioma i amb les suggestions que he rebut de la pràctica adquirida. Una mostra la trobareu amb les versions del cicle de Schumann que figuren en el programa d'aquesta sessió i agrairé força als qui's serveixen del volum que tinc publicat que's molestin a fer les correccions o variants que indico, fins que apareixi impresa l'edició definitiva.²⁶

Qualsevol estudi de les traduccions del repertori de concert de Joaquim Pena exigeix tenir en compte les traduccions publicades, les traduccions manuscrites, les publicades en programes de mà i les traduccions corregides pel mateix autor. Aquesta tasca es pot exemplificar a partir d'un estudi de cas realitzat l'any 2018.²⁷ Per a la realització d'aquest estudi es varen consultar els deu documents disponibles i es varen comptabilitzar set traduccions diferents del cicle de cançons *VI Lieder von Gellert*, op. 48, de Beethoven:

1. BC, M 6970/30 - núm. 37 (programa de concert de l'Associació Wagneriana, 17 desembre 1905)
2. CMMB, CP Bee/5 (partitura)
3. CMMB, CP Bee/10 (partitura)
4. BC, M 6970/30 - núm. 7 (textos impresos, 29 abril 1927)
5. CEDOC, PMC 1927-04-29 (programa de concert, 29 abril 1927)
6. CEDOC, PMC 1927-06-21 (programa de concert, 21 juny 1927)
7. BC, M 6970/30 - núm. 26 (*Cançoner selecte*, correccions per al 2n volum, s/d)
8. CMMB, CP Bee/9 (partitura, nova edició del *Cançoner selecte*, s/d)
9. BC, M 6970/30 - núm. 6 (textos impresos, s/d)
10. BC, M 6970/30 - núm. 5 (textos impresos, 19 juny 1939).

La comparació i l'estudi de les traduccions existents mostren els successius canvis i correccions, tant des del punt de vista ortogràfic com semàntic, fins les

26. Fons Joaquim Pena, BC, top. M 6976/15. S'ha reproduït el text tal com figura en el document original.

27. Salvador PARRONI CONUS, *Document d'activitats docents del curs 2017-2018*, programa de doctorat, Vic, Universitat de Vic, 2018.

darreres versions de 1938,²⁸ en què l'autor mostra un ús plenament normatiu de la llengua catalana i un llenguatge entenedor i modern pels cànons de l'època.

Així doncs, veiem com hi ha en els fons descrits un nombre important de traduccions de cançó de concert, en les quals sobresurten de manera destacada les figures de Pena i Colomé, i això els fa mereixedors d'un estudi aprofundit del qual les descripcions aquí presentades són un primer tast.

BIBLIOGRAFIA

- ANDREU, Artur. «Funcionament administratiu de l'Escola Municipal de Música». *Revista Musical Catalana*, 365 (1934), p. 174-177.
- AVIÑO A I PÉREZ, Xosé. *Cent anys de Conservatori*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1986.
- BALDELLÓ I BENOSA, Francesc. «L'Escola Municipal de Música de Barcelona». *Revista Musical Catalana*, 346 (1932), p. 381-391.
- CAMERO, FRANCISCO; VILAR, Esther. «La biblioteca del Conservatorio Superior de Música de Barcelona». *Boletín de la Asociación Española de Documentación Musical*, vol. 1, núm. 2 (1994), p. 45-50.
- CHUMILLAS I COROMINA, Jordi. *Traducció i edició literària a Catalunya durant la primera dictadura del segle XX (1923-1930)*. Tesi doctoral. Vic: Universitat de Vic, 2014.
- DALMAU, A.; MORA, A.; CORTÈS, F. *Pau Casals i Joaquim Pena: Passió per la música i pel país. Correspondència*. Barcelona: Mediterrània, 2012.
- GARGALLO, Jordi. «Els nostres músics: 50 anys de la mort de la cantatriu Pilar Rufí i Bosch». *Vibracions*, 276 (2019), p. 6-7.
- Llibre en honor de Joaquim Pena*. Vilanova i la Geltrú: Oliva, 1913.
- MILLET I PAGÈS, Lluís. «L'Escola Municipal de Música de Barcelona». *Revista Musical Catalana*, 365 (1934), p. 169-173.
- PENA I COSTA, Joaquim. *Audicions de lieder*. Vol. 2. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Direcció General de Radiodifusió, 1938.
- PERELLÓ I FIOU, Marià. *Nuestros conservatorios de música: Lo que son y lo que deberían ser*. Barcelona: Martí Marí, 1930.
- RUSIÑOL I TURU, Josep. «Mercè Plantada». A: *Mil·lenari de Rubí: XXXII Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos: Rubí, 18-19 d'octubre de 1986*. Rubí: Fundació Museu-Biblioteca de Rubí: Centre d'Estudis Rubinencs, 1986, p. 39-59.
- VILA CANET, Montserrat. «Joaquim Pena i Germaine de Aranda». *Wagneriana Catalana*, 39 (2013), p. 1-9.
- ZAMACOIS I SOLER, Joaquim. *De la Escuela Municipal del año 1886 al Conservatorio Superior Municipal de Música del 1963*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1963.

28. Joaquim PENA I COSTA, *Audicions de lieder*, vol. 2 (1938), p. 3.

DOCUMENTS D'ARXIU

Biblioteca de Catalunya:

- Fons Joaquim Pena
- «Petites biografies de músics», top. M 7349

Biblioteca del Conservatori Municipal de Música de Barcelona:

- Registre general d'entrada

Centre de Documentació de l'Orfeó Català:

- C6.04.02.19
- Programes de concert del Palau de la Música (1927-1939)